

Școala Națională de Studii Politice și Administrative

Școala Doctorală Multidisciplinară

Domeniul de Doctorat: Științe Politice

REZUMAT

Evoluția NATO după disoluția URSS

Relevanța Alianței Nord Atlantice în actualul context de securitate internațional

Coordonator științific:

Prof.univ.dr. Mihail E. Ionescu

Doctorand:

Popa Gabriel Octavian

București, 2025

CUPRINS

Introducere.....	6
Descrierea problematicii de cercetare	6
1. Abordări teoretice. Realismul și Constructivismul: cele două imagini ale NATO...	21
1.1. NATO, un spațiu liber pentru dezbateri teoretică.....	21
1.2. Realismul.....	24
1.2.1. Ipotezele fundamentale ale teoriei realiste.....	24
1.2.2. Perspectiva realistă asupra NATO. Teoria balanței amenințărilor.....	27
1.3. Constructivismul.....	31
1.3.1. Fundamentele constructivismului în relațiile internaționale.....	31
1.3.2. Teoria socială constructivistă și persistența NATO.....	35
2. Istoria NATO după căderea URSS. Concepte strategice și evoluție.....	40
2.1. NATO în contextul disoluției URSS și Războiul Rece.....	40
2.2. Semnificația și implicațiile Cartei de la Paris	45
2.3. Conceptul Strategic din 1991.....	49
2.4. Operațiunile NATO din zona balcanică. Justificare strategică.....	53
2.5. Conceptul Strategic din 1999.....	61
2.6. Particularitățile expansiunii NATO spre Est.....	65
2.6.1. NATO și „războiul contra terorii”	70
2.7. Conceptul Strategic din 2010.....	73

3.	Noul Concept Strategic al NATO: de la Raportul experților independenți până la Summitul de la Madrid.....	77
3.1.	Raportul NATO 2030, primul pas spre un nou Concept Strategic.....	77
3.2.	Summitul de la Bruxelles: revitalizarea relației transatlantice.....	83
3.3.	Războiul din Ucraina: impulsul spre coeziune.....	88
3.4.	Summitul de la Madrid: decizii de importanță istorică.....	92
3.5.	Noul Concept Strategic: definirea Federației Ruse ca amenințare.....	96
4.	Parteneriatul NATO-UE. Evoluție și perspective.....	101
4.1.	Evoluția cooperării dintre NATO și UE. O perspectivă istorică.....	101
4.1.1.	Apariția ideii de Autonomie Europeană.....	101
4.1.2.	Faza de inițiere a unei politici comune de apărare și securitate europene.....	104
4.1.3.	Instituționalizarea cooperării NATO-UE.....	106
4.2.	Din 2014: Noua dinamică de cooperare.....	109
4.2.1.	Conflictul din Ucraina: un impuls pentru reconfigurarea relației de colaborare.....	109
4.2.2.	Probleme în cooperarea NATO-UE.....	112
4.3.	Rolul statelor membre în configurarea relației NATO-UE.....	116
4.4.	Efectele Războiului din Ucraina asupra parteneriatului NATO-UE.....	119
4.5.	Concluzii.....	121
5.	NATO și abordarea aspectelor non-tradiționale ale securității.....	123
5.1.	Domeniile non-militare și impactul asupra aspectelor tradiționale ale securității.....	123
5.2.	NATO și abordarea noilor amenințări. Conștientizarea convergenței amenințărilor tradiționale cu cele non-tradiționale.....	129

5.3.	Dimensiunea cibernetică a securității.....	139
5.3.1.	Definirea și impactul activităților în spațiul cibernetic în interiorul NATO.....	139
5.3.2.	Abordarea instituțională a securității spațiului cibernetic.....	144
5.3.3.	Spațiul cibernetic și Articolul 5.....	151
5.4.	NATO și schimbarea climatică. Implicarea unei alianțe militare într-o problemă critică globală.....	155
5.4.1.	Schimbările climatice. O problemă de securitate pentru NATO?.....	155
5.4.2.	NATO și conceptul de securitate climatică.....	158
5.4.3.	Strategia NATO de combatere a efectelor climei și de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră.....	161
5.4.4.	Strategia NATO de reducere a impactului schimbărilor climatice.....	163
6.	Impactul minilateralismului asupra evoluției NATO.....	168
6.1.	Conceptul de minilateralism: fundamente și caracteristici.....	168
6.2.	Minilateralismul în domeniul apărării și dezvoltarea formatului minilateral în interiorul NATO.....	172
6.3.	București 9.....	177
6.4.	Inițiativa celor Trei Mări.....	189
6.5.	Grupul de la Vișegrad.....	197
6.6.	Cooperarea Nordică de Apărare (NORDEFECO).....	207
7.	Geopolitica actuală a NATO.....	216
7.1.	Strategii geopolitice și opinie publică după februarie 2022 la nivelul marilor puteri NATO.....	216
7.1.1.	Germania.....	219
7.1.2.	Franța.....	225

7.1.3. Marea Britanie. Viziunea asupra NATO și implicațiile Brexitului.....	243
7.1.4. Angajamentul SUA față de NATO și Europa.....	252
7.2. NATO și securitatea la Marea Neagră.....	269
7.2.1. Geopolitica complexă a Mării Negre.....	269
7.2.2. Amenințările percepute: Rusia și China.....	272
7.2.3. Prezența, interesele și vulnerabilitățile NATO.....	279
7.3. Provocările Nordice: Implicarea Rusiei și Deficiențele NATO în Zona Arctică și Marea Baltică.....	284
7.3.1. Interesele și puterea militară a Rusiei din zona arctică.....	284
7.3.2. Intențiile ruse în Marea Baltică.....	294
7.3.3. Vulnerabilitățile NATO în Oceanul Arctic.....	301
7.3.4. Vulnerabilitățile NATO în Marea Baltică.....	310
Concluzii.....	319
Bibliografie.....	326

Introducere

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord este o structură multilaterală ce a fost concepută pentru a asigura apărarea democrațiilor liberale occidentale în fața amenințării Uniunii Sovietice, a aliaților acesteia sau a oricărui actor internațional ce prezenta intenția de a periclita securitatea lumii occidentale. Este o alianță militară defensivă, considerată a fi cea mai de succes din istorie. La momentul disoluției URSS, NATO și-a îndeplinit principalul scop pentru care a fost creată, intrând astfel într-o criză de identitate în lipsa unei amenințări capabile să creeze probleme de securitate membrilor vest-europeni și Statelor Unite. NATO a persistat până în prezent, trecând prin schimbări majore de abordare a conceptului de „securitate”, în concordanță cu noile amenințări din sistemul internațional. Însă, simpla existență a alianței nu îi garantează automat și relevanța.

În ultimele trei decenii, alianța a fost nevoită să se adapteze la amenințări noi precum terorismul, atacurile cibernetice, schimbările climatice și războiul hibrid, în lipsa unui adversar statal clar definit. Mai mult, NATO a urmărit integrarea statelor fost comuniste, demers ce a extins granițele aliate până în imediata vecinătate a Federației Ruse, a intervenit în Balcani și Orientul Mijlociu pentru eliminarea unor potențiale riscuri de securitate generate de regiuni instabile politic, a încercat o apropiere de Rusia, urmată de o abruptă reîntoarcere la statutul de „amenințare” în 2022, și a inițiat demersul de definire a Chinei ca un potențial pericol pentru Europa și Statele Unite. Așadar, teza își propune să cerceteze, pe baza condițiilor prezentului și a evoluțiilor geopolitice de după dispariția URSS, dacă NATO mai poate fi o alianță militară care să protejeze integritatea politică, teritorială, socială și economică a membrilor săi. Cercetarea își propune o analiză cuprinzătoare a acțiunilor NATO ce au determinat apariția unor viziuni politice și academice despre zona transatlantică în care alianța nu mai reprezenta un reper absolut de securitate. În plus, pe baza cercetării se vor indica elemente fundamentale pe care NATO are nevoie să le implementeze pentru consolidarea statutului de instituție transatlantică încă relevantă.

La momentul inițierii demersului de cercetare, în 2021, NATO se afla într-un moment dificil din punct de vedere al justificării existenței în spațiul nord atlantic. Europa se îndrepta spre o politică de autonomie strategică față de Statele Unite, prin încercarea de a transforma Uniunea Europeană într-un actor cu atribuții de securitate și apărare. În același timp, Statele Unite urmăreau decuplarea parțială de angajamentele privind apărarea Europei, spre a reloca resurse

semnificative în competiția cu noul adversar strategic, China. Cu alte cuvinte, asupra NATO plana spectrul irelevanței strategice, prin perpetuarea unei lipse de încredere în capacitatea alianței de a mai fi capabilă să asigure apărarea spațiului nord atlantic. În aceste condiții, a fost nevoie de un proces de analiză a potențialelor noi direcții pe care NATO trebuie să urmeze, sintetizat în raportul NATO 2030, ce a stat la baza Conceptului Strategic din 2022. Noua strategie, radical diferită de cea precedentă, a reprezentat un compromis între puterile europene și Statele Unite în ceea ce privește abordarea noilor provocări de securitate, în special Rusia și China. În plus, noi domenii ale securității au fost definite ca strategice: schimbările climatice și securitatea cibernetică. De asemenea, modul în care se raportează statele membre la alianță s-a modificat odată cu invazia Rusiei în Ucraina din februarie 2022, prin reactivarea amenințării ruse, fapt care a întărit perspectiva unei creșteri a relevanței alianței în rândul membrilor.

Pornind de la evoluțiile geopolitice, problematica relevanței NATO în viitor este complexă și se poate diversifica de la un an la altul în funcție de evoluția mișcărilor actorilor statali, cât și non-statali. Cercetarea privind viitorul NATO poate fi argumentată urmărind acțiunile Rusiei, a breșelor de securitate pe care le poate crea în interiorul statelor membre NATO prin intermediul tacticilor hibrid, dar și din considerente de securitate nucleară și societală. Toate aceste elemente contribuie la un mediu de securitate impredictibil, gestionarea acestora necesitând un nivel înalt de colaborare și coerență.

Teza oferă atât o abordare istorică a evoluției NATO, cât mai ales cercetarea și analiza particularităților trecutului apropiat, perioadă ce a generat cele mai multe dezbateri cu privire la relevanța alianței. Lucrarea abordează și impactul asupra NATO a unor noi concepte din relațiile internaționale, precum minilateralismul, ce a modelat relația centru – periferie prin intermediul unor grupări de membri ce au inițiat noi perspective având la dispoziție această nou concept. De asemenea, în mod indubitabil, studierea aprofundată a intereselor principalelor puteri militare și economice ale NATO, și anume Statele Unite, Franța, Germania și Marea Britanie, este obligatorie pentru a înțelege modalitățile prin care NATO se poate schimba pentru a satisface în continuare interesele de securitate ale acestor state, nu nucleul fără de care alianța nu ar putea supraviețui.

Metodologia și literatura de specialitate

Ipoteza centrală a tezei este următoarea: NATO este o instituție nord-atlantică relevantă, și în același timp crucială, pentru securitatea și apărarea membrilor acesteia. În mod formal, lucrarea își propune să răspundă la o întrebare de cercetare principală : „În actualele condiții de securitate internațională, mai poate fi NATO o instituție crucială pentru asigurarea securității membrilor săi și implicit, a zonei euro-atlantice?”. Obiectivele cercetării vizează toate elementele ce pot influența strategia NATO, obiectivele externe ale statelor membre NATO ce pot avea un impact major asupra viitorului alianței și identificarea unor potențiale noi amenințări pentru zona transatlantică. Astfel, se impune o defalcare a obiectivului principal, pentru o sintetizare mai exactă a intențiilor lucrării:

- Analizarea perioadei de după dispariția URSS din punct de vedere al evoluției strategice a NATO: este important de înțeles care au fost dezvoltările strategice în această perioadă și care a fost impactul acestora ce au făcut posibilă discuția despre relevanța alianței.
- Identificarea raționamentelor din spatele acțiunilor NATO din ultimii 30 de ani: este necesară datorită lipsei unui obiectiv strategic principal de la căderea URSS și până în prezent, fiind expuse oficial multiple motive pentru comportamentul acesteia.
- Identificarea și analizarea în mod independent a ariilor de acțiune pe care NATO este nevoită să le abordeze pentru a răspunde în mod afirmativ la întrebarea principală de cercetare.
- Evaluarea eficienței acțiunilor de natură diplomatică pe plan extern ale alianței de la dispariția URSS pentru a putea concluziona dacă acestea mai sunt relevante și benefice pentru viitorul alianței.
- Identificarea unor noi zone de interes pentru NATO. Cercetarea privind noi arii de acțiune va ține cont de nevoile pe termen mediu și lung din punct de vedere al securității, dar și dacă noile elemente pot aduce o evoluție din punct de vedere al sustenabilității alianței.

Întrebarea de cercetare principală reiese din ipoteză, și anume: „În actualele condiții de securitate internațională, mai poate fi NATO o instituție crucială pentru asigurarea securității membrilor săi și implicit, a zonei euro-atlantice?”. Principalele întrebări secundare ce se pot defalca din cea principală sunt:

- Există o diferență semnificativă între mediul de securitate ce s-a format imediat după căderea URSS și cel prezent?
- Ce tip de relație există între NATO și Federația Rusă?
- Cum s-a schimbat în ultimii 30 de ani atitudinea statelor membre față de NATO?
- Este nevoie ca NATO să diminueze factorul său militar în schimbul securității non-militare pentru a-și menține relevanța?
- Care au fost cele mai eficiente măsuri luate de NATO după dispariția URSS din punct de vedere al întăririi securității membrilor săi?
- Cum s-au schimbat amenințările de securitate odată cu extinderea NATO spre est?
- În ce măsură este NATO capabilă să-și rezolve problemele de coerență internă?

Metodologia de cercetare folosită s-a bazat în cea mai mare parte pe analiza de date teoretice și empirice. Datele au fost accesate atât din surse primare, cât și secundare. Se vor utiliza documente oficiale (cele oficiale ale NATO, din statele membre sau ale altor actori internaționali), înregistrări audio-video ale unor interviuri importante și dialoguri academice, date provenind din baze statistice oficiale ale NATO, Uniunii Europene (Eurostat) și din statele membre, arhive istorice și tratate internaționale. În cazul surselor de natură secundară, au fost esențiale pentru demersul de cercetare prospectarea lucrărilor academice relevante în domeniu, precum și folosirea de surse media pentru urmărirea evoluțiilor geopolitice relevante. Teza s-a folosit, pentru perfectarea acurateței argumentelor, și de surse mai vechi ce conțin perspective teoretice, selectate în funcție de relevanța acestora, precum și articole publicate în reviste de specialitate non-academice.

Pe lângă analiza datelor, demersul de cercetare a avut nevoie și de analiza discursului elitelor pentru determinarea intențiilor statelor membre sau ale altor decidenți cu influență la nivelul NATO. Un exemplu concret ar fi analiza declarațiilor și discursurilor date începând cu 2017 de către președintele francez Emmanuel Macron, lider ce a avut, prin discursul său, un efect major asupra determinării nevoii de reformă în cadrul alianței. În multe cazuri, discursurile elitelor sunt limitate în informații utile, însă pot releva anumite mesaje ce pot fi interpretate și crea speculații. De asemenea, a fost folosită, într-un grad mai redus, analiza de tip SWOT în cadrul capitolului dedicat analizei impactului minilateralismului asupra NATO, în special prin încercarea de a identifica caracteristicile fiecărui format analizat.

O precizare importantă este delimitarea temporară a tezei, necesară pentru menținerea

relevanței temei de cercetare și a rezultatelor obținute. Așadar, cercetarea debutează odată cu Summit-ul de la Londra, din 1990, finalizat cu Declarația de la Londra, prin care era oficial recunoscut la nivelul alianței sfârșitul Războiului Rece. Granița temporală opusă este reprezentată de Summit-ul de la Vilnius din iulie 2023, considerând acest moment drept o limită analitică pertinentă având în vedere dezvoltările geopolitice ulterioare. Mai precis, perioada unui „soft NATO” se sfârșește la Vilnius și se revine la o strategie mai apropiată cu cea din perioada Războiului Rece, cu o concepție de descurajare bazată pe putere militară convențională cu proporții numerice mai mari decât ce au implementat liderii NATO în perioada ante-Vilnius 2023. Noile dezvoltări sunt de o complexitate ce necesită o abordare analitică și de cercetare separată, delimitarea asigurând o coerență metodologică și evită o dispersie conceptuală, permițând astfel ca obiectivele de cercetare să rămână precise, gestionabile și relevante pentru studiul doctrinei post-Război Rece a NATO.

Conținutul tezei.

Istoria NATO după căderea URSS. Concepte strategice și evoluție

Primul capitol al tezei examinează efectele trecerii de la logica geopolitică a Războiului Rece, la o nouă configurație a sistemului internațional. Este examinată semnificația celor mai importante întâlniri internaționale din perioada 1989-1991, prin care s-a decis reinventarea NATO ca alianță militară, nu autodizolvarea. Statele membre au considerat că noul mediu de securitate este prea imprevizibil pentru a performa o ruptură totală cu trecutul, prin renunțarea la NATO, și au decis reconfigurarea alianței pe baze noi, flexibile. La Summit-ul de la Londra se conturează patru piloni de reformă: parteneriatul cu foștii adversari, restructurarea forțelor convenționale în unități agile, reducerea arsenalului nuclear european și promovarea OSCE drept forum complementar de securitate. Între 1990 și 1991, elaborarea noului Concept Strategic se întinde pe 16 luni, iar la Roma, în noiembrie 1991, NATO îmbrățișează o viziune multidimensională: pe lângă apărarea colectivă, securitatea prinde contur prin dialog, cooperare și gestionarea crizelor, prioritizând evaluarea riscurilor și nu a amenințărilor clasice.

În procesul de definire a principiilor pe care NATO se va baza în viitor, au existat grupări de state cu interese distincte, miza fiind una care avea să definească una dintre cele mai importante

politici ale NATO din viitor, extinderea. Unificarea Germaniei a fost, practic, primul proces de extindere, ce a creat prima dispută semnificativă de după sfârșitul Războiului Rece. Marea Britanie și Franța reprezentau gruparea scepticilor, ce nu vedeau în includerea în NATO a Germaniei unificate o garanție a stabilității în Europa, propunând, în special partea franceză, o nouă structură de securitate europeană în locul NATO, care să includă și Uniunea Sovietică. Însă Statele Unite și Germania au înclinat spre rămânerea NATO ca principal instrument de securitate colectivă în Europa, legitimând astfel un demers de refundamentare a rolului alianței, efectuat prin Conceptul Strategic din 1991.

Studiul și analiza NATO nu poate fi disociată de conceptele strategice. Cele trei strategii generale (cea din 2022 a primit o analiză separată) au reprezentat evoluții, nu revoluții de la una la alta. Conceptul Strategic din 1991 a însemnat sfârșitul logicii realiste asupra apărării, și trecerea către un model apropiat de rigorile constructiviste, cu un accent mai mare asupra securității valorilor sociale ale societății, și mai puțin a statului. Concepte precum dialogul, cooperarea și managementul crizelor sunt preferate în detrimentul apărării colective, printr-o diminuare masivă a elementului militar. Aliații și-au propus, odată cu această strategie fundamentală, să aducă Rusia, prin cooperare și dialog, mai aproape de valorile europene, demers care s-a dovedit a fi un eșec. De asemenea, în 1991 a intervenit pentru prima oară într-un document oficial de mare importanță ideea că Europa ar trebui să contribuie mai mult pentru propria securitate, lucru care nu s-a întâmplat la o amplitudine relevantă decât după anul 2022.

Sub pretextul generării unor potențiale noi amenințări la adresa stabilității geopolitice europene și a împiedicării unui genocid în Bosnia, NATO a intervenit armat în războiul din Iugoslavia. Însă membrii alianței s-au înțeles doar în privința nevoii unei intervenții pentru stoparea producerii unui genocid, coerența viziunilor privind viitorul politic al Iugoslaviei fiind decis în final tot de Statele Unite. Europa își păstra dependența față de SUA și în noua eră geopolitică, iar NATO încă rămânea un important vector de propagare a intereselor americane pe continentul european. O altă concluzie a intervenției din Iugoslavia este că acesta reprezintă primul pas înspre antagonizarea Rusiei, spre revenirea sentimentului de insecuritate permanentă suspendat temporar de căderea URSS și încercările de democratizare. Din acest moment, acțiunile NATO din Europa Centrală și de Est, inclusiv extinderea, vor fi percepute de către Moscova ca măsuri ostile împotriva securității Rusiei. De asemenea, Rusia s-a manifestat ostil față de intervenția NATO din

Kosovo, din care a înțeles că alianța nu mai are nevoie de un cadrul instituțional al ONU pentru a interveni, ceea ce reduce considerabil potențialul de cooperare deschis de recent formatul Consiliu NATO-Rusia. Aceste evenimente au modelat modul de gândire viitorului lider rus Vladimir Putin, a cărui ostilitate față de NATO, făcută publică la Conferința de Securitate de la Munchen din 2007, se bazau pe ideea că Rusia nu mai poate influența deciziile luate la nivelul NATO, ce pot afecta interesele sale în vecinătatea apropiată.

Următoarele două concepte strategice, cele din 1999 și 2010 reprezintă actualizări ale celui original de după Războiul Rece și nu aduc schimbări fundamentale în strategia NATO. Conceptul Strategic din 1999 este o adaptare a fundamentelor NATO la dezvoltările geopolitice din ultimul deceniu, precum și o pregătire a alianței pentru extinderea decisă de administrația Clinton și acceptată de europeni. Este reiterată intenția de a autonomiza securitatea europeană, prin intermediul Uniunii Europene, dar complementară NATO. Liderii NATO iau decizia continuării intervențiilor militare cu caracter de stabilizare și prevenția a conflictelor, prin introducerea unor noțiuni precum „managementul crizelor” și „prevenția conflictelor”. Conceptul Strategic din 2010 a reprezentat o evoluție a celui anterior, cu câteva elemente esențiale ce au survenit modificări. În primul rând, semnalul dat de Rusia prin agresiunea din Georgia a frânat puternic procesul de extindere, aliații optând pentru negocierea unor parteneriate regionale și globale. În al doilea rând, conceptul de „apărare colectivă” se extinde pentru a include și recente amenințări care au provocat prejudicii umane și materiale în interiorul alianței, terorismul și atacurile cibernetice. În al treilea rând, aliații au făcut o eroare importantă de înțelegere geopolitică, prin considerarea că amenințările convenționale nu mai sunt o prioritate fundamentală pentru NATO. Aceasta a fost un dintre cauzele pentru care Rusia a considerat că occidentul va reacționa pasiv la încercarea Moscovei de a redobândi controlul politic în vecinătatea apropiată.

Sincopile strategiei fundamentale din 2010, precum și evoluțiile lente în direcția descurajării Rusiei au condus la criza de încredere în NATO din perioada 2017-2021. Conceptul Strategic din 2022, trebuia să revitalizeze alianța și fără impulsul neașteptat dat de războiul din Ucraina. Europa a reușit să obțină menținerea angajamentului american, însă nu a răspuns în totalitate solicitării SUA de a internaționaliza NATO, cu scopul implicării puterile europene în competiția geopolitică cu China. Deși NATO avea un nou cadru strategic adaptat noilor realități geopolitice, coeziunea transatlantică lipsea în continuare, însă în mod paradoxal, importanța

NATO a crescut în ochii membrilor, în special a celor de pe flancul estic. Amenințarea rusă a creat o coeziune europeană a NATO, impulsionată și de aderarea Suediei și Finlandei, dar care nu elimină nevoia de implicare directă a SUA pentru a asigura securitatea Europei.

Lucrarea abordează și dinamica relației NATO-UE, ce a evoluat de la eșecul Berlin Plus, la o cooperare prejudiciată de mozaicul intereselor distincte, precum și de ideea inițială a Autonomiei Strategice. De altfel, acordul Berlin Plus s-a dovedit prea avansat pentru momentul în care s-a încercat implementarea acestuia și a fost foarte puțin valorificat, cauza principală fiind interese distincte și chiar situații conflictuale între state ce nu fac parte din ambele organizații (cazul Turcia-Cipru sau Grecia-Turcia). A doua încercare relevantă de a dezvolta un parteneriat UE-NATO funcțional este reprezentată de Declarația Comună din 2016. În acest caz, parteneriatul se concentrează pe domenii de expertiză, cu o distincție clară: implicațiile militare sunt în gestiunea NATO, cele non-militare sunt comune și fac obiectul parteneriatului. Astfel, NATO rămâne pilonul principal în materie de apărare colectivă. În același timp, UE poate asigura o întărire a capacităților de apărare în domenii non-tradiționale, precum și mijloacele tehnice și umane prin care NATO să întărească capacitățile de apărare ale Europei.

NATO și abordarea aspectelor non-tradiționale ale securității

Abordarea aspectelor non-tradiționale ale securității a fost obligatorie în cadrul demersului de cercetare. În ultimii 30 de ani, NATO a pus accentul pe aceste tipuri de amenințări ca fiind interpretarea corectă a provocărilor din mediul geopolitic al viitorului, precum spațiul cibernetic sau schimbările climatice. Cercetarea a abordat aceste două dimensiuni ale securității pentru că sunt cele mai semnificative în cadrul războiului hibrid (în cazul amenințărilor cibernetice) și în ceea ce privește una dintre cele mai importante provocări ale viitorului (schimbările climatice).

Amenințările cibernetice vizează în principal infrastructuri critice civile (energie, sănătate, sector bancar), cu efecte potențial catastrofale asupra funcționării statelor. Procesul de integrare a securității cibernetice în structurile alianței s-a derulat în două faze majore: 1999-2010, perioadă în care s-au pus bazele formării experților și colectării de informații pentru inițierea primelor măsuri de protecție și post-2010, odată cu integrarea spațiului cibernetic în planificarea apărării generale, constituind un cadru strategic unitar. Au urmat măsuri precum o politică generală pentru

spațiul cibernetic în 2011, o echipă de răspuns în timp real în 2012 și apariția Manualului de la Tallinn, elaborat academic, care a oferit alianței un cadru doctrinar pentru operațiuni cibernetic defensive. Însă, decizia strategică care a dat relevanță alianței în domeniul securității cibernetic euro-atlantice este posibilitatea invocării clauzei de apărare colectivă pentru atacuri de mare intensitate și complexitate. Definirea spațiului cibernetic ca „domeniu de război” facilitează justificarea unei astfel de invocări, însă NATO nu a stabilit încă criterii clare privind pragul de intensitate care să declanșeze automat clauza Articolului 5. Ca urmare, statele membre rămân reticente în a deschide o procedură colectivă, preferând deseori articolele 3 și 4 pentru consultări preliminare, iar decizia finală se ia caz cu caz. Ambiguitatea strategică a generat, pe de o parte, întârzierea unor răspunsuri comune (exemplul Albaniei din 2022 este relevant în acest sens), și, pe de altă parte, accentuează necesitatea unui cadru unitar de evaluare și reacție pentru a menține descurajarea și coeziunea alianței.

În ceea ce privește schimbările climatice, este dificil de apreciat în ce măsură NATO poate avea un impact semnificativ în diminuarea efectelor acestora. Încălzirea globală și fenomenele meteorologice extreme degradează ecosistemele și infrastructura critică (energie, sănătate, transport), generând competiție pentru resurse, migrații forțate și potențiale conflicte armate. Zonele nelocuibile pot produce valuri de refugiați climatici și tensiuni sociale, slăbind instituțiile statale și capacitatea militară de reacție în fața amenințărilor tradiționale. Astfel, schimbarea climatică devine „o forță distructivă care afectează fiecare aspect al vieții”, amenințând coeziunea internă a NATO și a membrilor săi. Alianța abordează schimbările climatice pe două paliere: adaptare și prevenție, prin integrarea considerentelor climatice în planificarea misiunilor, exercițiilor și infrastructurii militare, precum și dezvoltarea capacităților de intervenție umanitară în caz de dezastre naturale, și atenuare, prin reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră generate de activitățile și echipamentele militare, urmărind neutralitatea climatică până în 2050 și o reducere intermediară de 45% până în 2030, obiective asumate la Summit-ul de la Madrid din 2022.

În urma cercetării, au fost identificate principalele obstacole pentru ca NATO să aducă o contribuție semnificativă la contracararea efectelor schimbărilor climatice: lipsa unor criterii uniforme de raportare a emisiilor militare, prioritizarea amenințărilor convenționale din cauza contextului geopolitic, și inconsistența voinței politice la nivel național. Deși există inițiative tehnice (fondul pentru inovare, D.I.A.N.A), succesul lor este condiționat de asumarea și

implementarea coerentă în statele membre, care încă întârzie declanșarea unor reforme climatice cu impact real asupra capabilităților aliate.

Impactul minilateralismului asupra evoluției NATO

Analiza minilateralismului a oferit o imagine concludentă despre împărțirea pe interese în cadrul NATO, deficiențele regionale ale alianței, cât și dificultatea cu care periferia poate influența deciziile luate de centru. Minilateralismul se definește ca o formă de cooperare internațională în care un număr restrâns de state, suficient pentru a atinge „masa critică” necesară, își coordonează eforturile asupra unui set specific de probleme, într-un interval temporal definit . Spre deosebire de formatele multilaterale rigide și birocratizate (ONU, OSCE), minilateralele favorizează coeziunea internă, viteza decizională și inovarea, datorită lipsei instituționalizării complexe și a unui număr mic de membri. În spațiul euro-atlantic, NATO a devenit punctul central al securității multilaterale, iar formatele minilaterale au apărut adesea ca „complement” care să răspundă rapid unor probleme regionale specifice. Prin oferirea unor canale de dialog „ex-ante” între aliați cu interese convergente, minilateralele au facilitat armonizarea pozițiilor înaintea negocierilor oficiale, reducând astfel potențialele dispute publice și accelerând procesul decizional. Lucrarea a abordat patru dintre cele mai reprezentative astfel de formate.

București 9 este, împreună cu Inițiativa celor 3 Mări, principalul format minilateral de pe flancul estic al NATO. B9 (România, Polonia, Slovacia, Cehia, Estonia, Lituania, Letonia și Ungaria) funcționează ca o platformă informală de consultare și colaborare, menită să evidențieze nevoile specifice de securitate ale membrilor săi în cadrul NATO și să atragă atenția puterilor occidentale asupra vulnerabilităților din regiune. Formatul a jucat un rol important în sprijinirea Ucrainei și în susținerea aderării Finlandei și Suediei la NATO, devenind un actor relevant în dialogul transatlantic pe teme de securitate. B9 a fost eficient, îndeplinindu-și principalul obiectiv, dezvoltând o voce comună pentru flancul estic și obligând puterile occidentale să se implice mai mult pentru securitatea membrilor alianței din imediata proximitate a Rusiei.

Complementar B9 este formatul Inițiativa celor 3 Mări. Lansată în 2015, I3M este o platformă de cooperare regională între state situate între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră, având ca scop dezvoltarea proiectelor comune în infrastructură, energie, transport și tehnologia informației. Obiectivele I3M includ îmbunătățirea conectivității regionale, reducerea dependenței energetice față de Rusia și contracararea influenței Chinei în regiune. I3M contribuie

indirect la securitatea flancului estic al NATO prin facilitarea mobilității militare și creșterea rezilienței statelor membre. Proiecte cheie precum Rail 2 Sea și Via Carpatia sunt esențiale pentru mobilitatea trupelor și tehnicii militare. Cu toate acestea, inițiativa se confruntă cu provocări legate de finanțare și de ritmul implementării proiectelor. I3M oferă alianței infrastructura necesară pentru ca forțele militare să poată interveni în timp util în caz de nevoie. Astfel, flancul estic s-a organizat pe două paliere importante pentru a dezvolta prezența aliată pe flancul estic, NATO fiind considerată o instituție indispensabilă pentru statele din Europa Centrală și de Est.

Al treilea format minilateral analizat este Grupul de la Vișegrad. Singurul avantaj notabil pe care l-a adus alianței este facilitarea cooperării politice regionale a membrilor (Polonia, Cehia, Slovacia și Ungaria) pentru integrarea în NATO și UE. După îndeplinirea acestui deziderat, formatul s-a reorientat spre cooperarea regională în diverse domenii, inclusiv securitatea și apărarea. O a doua realizare a fost crearea unui grup de luptă comun în 2016, însă acesta a fost pus la dispoziția UE, fără a avea un rol important pentru capacitatea de răspuns rapid al NATO. V4 a fost inclus în analiză pentru a demonstra că un format ce a avut succes poate fi dus spre irelevanță dacă există sincope majore în interesele regionale ale statelor care îl compun.

Ultimul format minilateral abordat este Cooperarea Nordică de Apărare (NORDEFECO). Reunește Danemarca, Finlanda, Suedia, Islanda și Norvegia, având ca scop consolidarea apărării naționale, explorarea sinergiilor comune și facilitarea unor soluții eficiente în domeniul militar. Cu alte cuvinte, NORDEFECO este răspunsul statelor din nordul european la lipsa implicării NATO în această regiune, substituind astfel o strategie a alianței. Inițial, activitatea NORDEFECO a fost limitată, însă anexarea Crimeii în 2014 și ulterior războiul din Ucraina au revitalizat formatul, orientându-l spre gestionarea provocărilor rusești și îmbunătățirea capacității de acțiune militară comună, în strânsă legătură cu NATO. NORDEFECO a facilitat apropierea operațională a Finlandei și Suediei de NATO, contribuind la aderarea rapidă a acestora. Printre succese se numără acordurile privind mobilitatea militară și supravegherea aeriană comună. Apartenența tuturor membrilor la NATO a deschis noi perspective de cooperare și de consolidare a securității în regiunea arctică și baltică.

Strategii geopolitice și opinie publică după februarie 2022 la nivelul marilor puteri NATO

Ultimul capitol al tezei abordează geopolitica actuală a NATO, prin cercetarea conduitei regionale și internaționale ale principalelor puteri occidentale, Germania, Marea Britanie, Franța și Statele Unite, precum și expunerea opiniei publice din aceste state referitoare la percepția cu privire la alianță și la principalele teme de securitate. În a doua parte, sunt abordate trei dintre zonele în care alianța prezintă deficiențe în materie de apărare și descurajare: Marea Neagră, Marea Baltică și Oceanul Arctic.

Invazia Ucrainei de către Rusia a determinat Germania să reconsidere profund paradigma sa strategică, întrerupând o lungă perioadă de ambiguitate și prudență geopolitică, construită în jurul unei relații privilegiate cu Moscova. Această relație, întărită prin dependența energetică de hidrocarburile rusești și prin politica de renunțare la energia nucleară, a funcționat ca un obstacol major în calea implicării active a Germaniei în eforturile colective de descurajare din cadrul NATO, subminând capacitatea alianței de reacție și coerență în fața agresivității ruse. După 2022, guvernul Scholz a declarat un *zeitenwende* (punct de cotitură) prin creșterea cheltuielilor militare la 2% din PIB și reducerea dependenței energetice de Rusia, reorientând importurile spre parteneri precum SUA, Qatar sau Norvegia. Totuși, implementarea acestor măsuri a fost fragmentară și lentă, întâmpinând opoziție internă din partea aripii pacifiste din SPD și a opiniei publice, mai ales în estul fost comunist, unde atitudinile față de Rusia și NATO rămân ambivalente.

La nivel militar, contribuția Germaniei la susținerea Ucrainei a fost semnificativă financiar, dar restrictivă în privința armamentului ofensiv, reflectând temeri legate de o posibilă escaladare. Divergențele dintre Germania și Franța pe tema sprijinului pentru Ucraina au afectat unitatea politică a NATO, în timp ce discrepanțele interne între estul și vestul Germaniei au perpetuat ambiguitatea strategică. Studiile de opinie indică o susținere crescândă pentru consolidarea apărării și a relației transatlantice, dar și o percepție scăzută a riscului de război, sugerând că orientarea spre reînarmare are ca motor mai degrabă descurajarea decât convingerea privind o amenințare iminentă. Deși Germania a renunțat la politici favorabile Rusiei, rămâne reținută în asumarea unui rol de lider strategic în Europa și NATO, în ciuda poziției sale economice și demografice privilegiate. Pentru NATO, această incertitudine germană complică implementarea obiectivelor majore, precum dezvoltarea Forței de Răspuns de 300.000 de militari, și pune sub semnul întrebării

capacitatea alianței de a asigura o apărare coerentă și eficientă pe flancul estic.

Poziția Franței față de NATO a evoluat semnificativ în ultimele decenii, oscilând între autonomie strategică și reintegrare activă în structurile alianței. Tradițional, strategia franceză s-a inspirat din doctrina fostului președinte Charles de Gaulle, centrată pe refuzul supunerii față de hegemonia strategică a SUA și pe ideea unei apărări autonome europene. După revenirea în structurile militare în 2009 și pe fondul reformelor interne ale NATO, Franța a devenit treptat un actor proactiv, implicându-se în domenii-cheie precum securitatea cibernetică, apărarea spațiului și consolidarea flancului estic. Totuși, atitudinea față de NATO a fost ambiguă, oscilând între cooperare și critică, reflectată cel mai pregnant în declarația președintelui Macron din 2019 privind „moartea cerebrală” a alianței.

Invazia Rusiei în Ucraina în 2022 a generat o transformare profundă a strategiei franceze. Franța a renunțat treptat la reticențele față de NATO și a adoptat o politică activă de susținere a Ucrainei, devenind națiune-cadru în misiunea eFP din România și participând la poliția aeriană în flancul estic. Franța a pledat pentru flexibilitate și mobilitate operațională în detrimentul desfășurării de trupe permanente, pentru a-și păstra libertatea strategică în alte regiuni, precum Sahel.

Pe plan intern, opinia publică franceză s-a arătat fluctuantă față de NATO: susținerea a crescut după 2022, dar nivelul de încredere rămâne mai scăzut decât în Europa de Est. Lipsa unei identități clare a NATO, precum și percepția asupra SUA ca hegemon global, au alimentat scepticismul francez. Franța a trecut de la o poziție ambivalentă la una de angajament activ în cadrul NATO, fără a abandona complet ideea autonomiei strategice europene. Evoluția sa indică o adaptare pragmatică la noile realități geopolitice, consolidându-și profilul de actor cheie în securitatea europeană, dar menținând o linie doctrinară distinctă față de aliați.

În contrast cu Franța, Marea Britanie a jucat un rol esențial ca punte între Europa și Statele Unite în cadrul alianței transatlantice. Relația specială dintre Londra și Washington, consolidată istoric, s-a menținut și după Brexit, reflectând o convergență strategică profundă. Relația specială dintre Londra și Washington, consolidată istoric, s-a menținut și după Brexit, reflectând o convergență strategică profundă. Agenda de securitate britanică este aliniată în mod tradițional cu cea americană, aspect evidențiat de semnarea noii Charte a Atlanticului în 2021. Această relație determină o încredere accentuată în NATO și o reticență față de inițiativele europene de apărare

autonomă, în special cele promovate de Franța.

Strategia britanică post-Brexit include o dimensiune globală, manifestată în angajamente în Indo-Pacific, precum participarea în cadrul AUKUS. Însă, analiza evidențelor orale din Parlamentul Britanic arată un dezechilibru între ambițiile geopolitice și capacitățile reale: scăderea numărului de militari, lipsa echipamentelor și întârzierile în modernizare afectează capacitatea de a gestiona simultan multiple fronturi. Această realitate tensionează relația dintre viziunea strategică și resursele disponibile. În ciuda acestor deficiențe, Marea Britanie este lider în adaptarea forțelor armate la obiectivele climatice NATO. Proiecte precum „Prometheus” sau folosirea combustibililor sustenabili în aviație militară evidențiază tranziția spre un model de apărare sustenabilă, fără a compromite angajamentele de securitate. Acest efort se desfășoară într-un context în care alți membri NATO tratează problema climatică ca secundară.

În ceea ce privește opinia publică, sprijinul pentru NATO a scăzut temporar între 2017–2019, invazia Ucrainei a inversat tendința: în 2023, 75% dintre britanici considerau NATO o garanție de securitate. Totuși, încrederea este condiționată de angajamentul SUA în Europa, o retragere americană ar putea reduce semnificativ percepția pozitivă asupra Alianței. Cu toate acestea, NATO rămâne pilonul central al politicii de securitate post-Brexit, garantat de relația privilegiată cu SUA.

Statele Unite sunt pilon central al NATO încă de la înființare, fiind și principalul instrument prin care guvernul american își satisface obiectivele geopolitice din Europa. Însă, începând cu administrația Obama, SUA și-au recalibrat treptat politica externă în favoarea regiunii Asia-Pacific, ca răspuns la ascensiunea Chinei ca putere globală. În încercarea de a impulsiona „pivotalul către Asia”, administrația Trump a deteriorat semnificativ relația SUA–NATO, criticând alianța și amenințând cu retragerea trupelor americane, în special din Germania. Președintele Joe Biden a revenit la o politică pro-transatlantică, prin reafirmarea importanței cruciale a Articolului 5, însă episoade precum retragerea din Afganistan și excluderea Franței din acordul AUKUS au afectat încrederea partenerilor europeni. În paralel, SUA a promovat „partajarea responsabilității”, solicitând aliaților europeni să investească mai mult în securitate.

Războiul din Ucraina a reactivat angajamentul american față de securitatea europeană și a întărit coeziunea NATO. Totuși, administrația Biden a continuat să încurajeze o implicare mai activă a Europei în alte regiuni, în special în Indo-Pacific. Statele europene, în special cele din

flancul estic, rămân reticente în privința definirii unor noi priorități de securitate, prioritizând în continuare amenințarea rusă. Astfel, SUA a menținut mecanismul de evaluare a contribuțiilor membrilor NATO la propria securitate, indicatorul fiind atingerea unei alocări bugetare pentru armată de 2% din PIB. Această abordare, accentuată de Trump, ignoră elemente importante precum reziliența internă, diversificarea energetică sau sprijinul pentru Ucraina. Propunerea de indicatori alternativi, ar oferi o imagine mai completă asupra eforturilor reale ale statelor membre. Astfel, pentru o evaluare relevant asociată cu realitățile geopolitice, se impune implementarea unei viziuni multidimensionale, care să nu țină cont doar de simpla alocare bugetară.

Opinia publică americană în ceea ce privește NATO este general pozitivă în ceea ce privește necesitatea și încrederea în alianță, dar divizată politic. Sondajele recente arată o susținere consistentă pentru NATO, inclusiv în rândul republicanilor, deși susținătorii lui Trump manifestă o atitudine mai sceptică. În general, indiferent de perioadă, gradul de încredere în NATO al democraților este mai mare decât al adepților republicani. Invazia Ucrainei a crescut empatia față de NATO, însă această susținere poate scădea odată cu normalizarea conflictului. Publicul preferă diplomația în locul sancțiunilor drastice împotriva aliaților neconformi.

Angajamentul american față de NATO este supus presiunilor unui context geopolitic în transformare, a schimbărilor de administrație și a diferențelor ideologice interne. Deși pivotul strategic către Asia este ireversibil, Europa rămâne o zonă vitală pentru securitatea SUA. Menținerea NATO ca actor central în arhitectura globală de securitate depinde de echilibrul dintre eficiența aliată, solidaritate transatlantică și flexibilitatea politică internă a SUA.

NATO și securitatea la Marea Neagră

După destrămarea Uniunii Sovietice, regiunea Mării Negre a trecut de la o stabilitate asigurată de hegemonia sovietică și de Convenția de la Montreux, la un echilibru fragil, marcat de interese divergente ale celor șase state litorale (România, Bulgaria, Ucraina, Rusia, Turcia, Georgia) și ale unor actori externi (NATO, UE, SUA). Marea Neagră reprezintă un nod strategic între Europa, Asia și Orientul Mijlociu, canalizând coridoare de transport precum canalul Rin-Main-Dunăre, Rail-2-Sea, Via Carpatia și „Coridorul de Mijloc” către China. Importanța acestei arii este amplificată de riscurile de securitate generate de interferența imperativă a puterilor

regionale și globale. Rusia își revendică statutul de mare putere prin controlul Mării Negre, reacționând agresiv la extinderea NATO și UE prin conflicte în Georgia, Ucraina și menținerea ocupației în Transnistria. De asemenea, și China, deși non-militară, își proiectează puterea prin inițiativa „Belt and Road” și mecanismul 17+1, investind în infrastructură logistică a unor porturi cu poziționări strategice precum Anaklia sau Varna, urmărind securizarea lanțurilor de aprovizionare. Mai mult decât atât, Rusia și China, prin intermediul războiului hibrid, încearcă remodelarea narativelor politice din statele litorale în favoarea regimurilor autoritare.

Până în 2014, NATO a ignorat în mare parte Marea Neagră, intervențiile fiind limitate la dialoguri ad-hoc și la politica „pașilor mărunți”. Din 2016, la propunerea României, au fost create structuri multinaționale, dar fără prezentă permanentă comparativ cu flancul nordic. Strategia consolidării flancului estic în conceptul strategic din 2022 menționează suplimentarea forțelor, fără a delimita clar regiunea Mării Negre. Lipsa unei viziuni comune între România, Bulgaria și Turcia și aplicarea strictă a Convenției de la Montreux împiedică coeziunea aliată și adoptarea unei politici coerente de descurajare.

În acest mod, în regiunea Mării Negre se impun măsuri pentru compensarea restricțiilor Convenției de la Montreux prin dezvoltarea capabilităților autonome: drone maritime, sisteme A2/AD, ISR (inteligenta-supraveghere-recunoaștere) și consolidarea infrastructurii terestre, precum cea de la Mihail Kogălniceanu. Este necesară aprofundarea cooperării bilaterale și trilaterale între statele litorale NATO, precum și exerciții periodice de neutralizare a minelor marine.

Provocările Nordice: Implicarea Rusiei și Deficiențele NATO în Zona Arctică și Marea Baltică

După prăbușirea URSS, Rusia a preluat o rețea extinsă de baze militare și infrastructură polară, dar a adoptat inițial o politică de „exceptionalism arctic” centrată pe cooperare în cadrul Consiliului Arctic (1996). Din 2014, odată cu deteriorarea relațiilor cu NATO, Moscova a demarat o militarizare sistematică a regiunii, invocând necesitatea de a proteja drepturile suverane și de „contracarare a politicilor statelor neprietenoase”. Strategia rusă din 2020 prevede exploatarea resurselor naturale, menținerea unei rute comerciale navigabile pe tot parcursul anului și

consolidarea capabilităților militare, inclusiv nucleare, în peninsula Kola . Pentru credibilizarea „a doua lovitură” nucleară, Rusia își extinde perimetrul de descurajare de la Marea Barents spre strâmtoarea GIUK, sprijinit de un complex de submarine Borei și Delta-4, nave de suprafață, forțe aeriene și trupe de coastă.

În plus, Rusia și China urmăresc cooperarea în regiune pentru valorificarea resurselor naturale și a potențialului noului nod comercial ce se formează ca urmare a încălzirii globale. China, autodeclarată „stat aproape-arctic” în 2018, a lansat programul Polar Silk Road (2017), finanțând proiecte de LNG de tip Yamal și Arctic LNG-2 și investind în infrastructură de transport. Cooperarea este preponderent economică, China oferind capital și tehnologie pentru dezvoltarea rutelor maritime și a facilităților de extracție, în timp ce Rusia asigură resursele energetice necesare clienților chinezi. În perspectivă, hegemonia chineză ar putea eroda suveranitatea rusă, creând o dependență nesustenabilă de investițiile Beijingului.

În urma sfârșitului Războiului Rece, NATO a subestimat importanța geopolitică a regiunii, bazându-se pe „excepționalismul arctic” și pe cooperarea în Consiliul Arctic. Întârzierea creării unor structuri de descurajare adaptate, provocările geografice și climatice, precum și prioritizarea flancului estic au perpetuat lacune strategice. Strategiile naționale ale Canadei și Statelor Unite au recunoscut abia din 2017, respectiv 2019, necesitatea dezvoltării unor capabilități în zona arctică (vehicule teren-polar, radare de alertă timpurie, reactivarea Flotei a 2-a). Însă, rămâne absența unui comandament dedicat NATO. În plus, lipsa spărgătoarelor de gheață și a mecanismelor de interceptare a submarinelor ruse sub calota polară accentuează vulnerabilitățile alianței. Cu toate acestea, cea mai importantă deficiență a alianței este lipsa unui plan coerent pentru descurajare și apărare. Există totuși intenții de reformă, sub forma unor planuri regionale de apărare, încă secretizate, a căror decizie de elaborare și implementare a fost luată la Summitul de la Vilnius din 2023.

Marea Baltică este, de asemenea, o cale maritimă importantă atât pentru NATO, cât și pentru Rusia. Pentru Moscova, Marea Baltică este principala rută de export a petrolului și gazelor către Europa și legătura maritimă cu exclava Kaliningrad, ce nu îngheață iarna, devenind astfel un punct strategic vital. Noua strategie navală din 2022 reafirmă rolul regiunii în asigurarea fluxului energetic și cere dezvoltarea de capabilități militare pentru securizarea gazoductelor marine și a porturilor de la Sankt Petersburg și Ust-Luga. Kaliningradul găzduiește și corpul de armată 11, cu

peste 12.000–18.000 de militari, blindate, artilerie și sisteme S-400, plus posturi de A2/AD menite să împiedice orice acces al NATO prin strâmtorile daneze. De asemenea, prin combinarea capabilităților convenționale cu cele hibride (sabotaje cibernetice, dezinformare), Rusia vizează subminarea coeziunii statelor baltice și fragmentarea percepției de securitate.

În pofida statutului de „lac NATO” post-aderare a Suediei și Finlandei, alianța se confruntă cu provocări specifice mediului baltic: multiple canale înguste, adâncimi reduse, insule numeroase și proximitatea teritoriilor ruse. Controlul geografic avantajează postura defensivă, dar necesită capabilități de rachete antinavă, mine și forțe speciale adaptate pentru operațiuni de coastă complexe. Lipsa unei strategii coerente și a unei prezențe maritime permanente conduce la dependența de rotații și exerciții bilaterale, în timp ce infrastructura de comunicații subacvatice rămâne vulnerabilă la acte de sabotaj, precum s-a întâmplat în cazul Nord Stream. Din punct de vedere al existenței unei strategii specifice pentru Marea Baltică, situația este similară cu zona arctică, fiind necesară o perspectivă aliată comună, precum și intensificarea proceselor de neutralizare a deficitelor de ordin militar, precum infrastructura deficitară și lipsa unor contingente suficiente pentru securizarea regiunii.

Concluzii

În urma demersului de cercetare, ipoteza conform căreia NATO își păstrează relevanța în arhitectura de securitate transatlantică, chiar și după dispariția amenințării sovietice, s-a dovedit validă. Datele adunate indică un nivel înalt de încredere în alianță din partea publicului din Europa și America de Nord, ceea ce confirmă atât eficacitatea capacității sale de descurajare, cât și percepția sa de garant al securității colective. NATO nu s-a limitat la rolul tradițional de apărare convențională, ci s-a extins la un nivel multidimensional, incluzând și amenințări de tip non-militar. Recomandările ce decurg din demersul de cercetare includ necesitatea redefinirii conceptului „Smart Defence”, astfel încât resursele să fie concentrate pe domenii critice; o alocare suplimentară de capabilități pentru flancul nordic, unde vulnerabilitățile geostrategice rămân semnificative și cultivarea unei coeziuni interne reale, prin împărțirea echitabilă a responsabilităților la nivel aliat. Deși amenințarea rusă continuă să fie provocarea principală, integrarea Chinei ca prioritate secundară este considerată necesară pentru anticiparea evoluțiilor globale. Pe baza acestor concluzii, ipoteza de plecare rămâne nu doar confirmată, ci și consolidată

pentru viitor.

Bibliografie selectivă

A. Ertan, K. Floyd și Stevens T. Pernik „Cyber Threats and NATO 2030: Horizon Scanning and Analysis”, în *NATO CCDCOE Publications*, Tallinn, 2020, 179-180

Aarshi, Tirkey “Minilateralism: Weighing the Prospects for Cooperation and Governance” în *Observer Research Foundation*, nr. 489, 2021

Aghniashvili, Tinatin, “Towards More Effective Cooperation? The Role of States in Shaping NATO-EU Interaction and Cooperation”, în *Connections*, vol. 15, nr. 4, 2016

Banasik, Mirosław “Bucharest Nine in the process of strategic deterrence on NATO’s Eastern Front” în *The Copernicus Journal of Political Studies*, nr. 1/2021, 27-53

Bendiek, Annegret „European Cyber Security Policy” în *German Institute for International and Security Affairs*, rp 13, Berlin, 2012

Biscop, S. „The Future of the Transatlantic Alliance: Not Without the European Union” în *Strategic Studies Quarterly*, Vol 14, Issue 3 2020,

Biscop, Sven și Coelmont, Jo “A Strategy for CSDP Europe’s Ambitions as a Global Security Provider”, *Egmont Institute*, 2010

Burton, Joe „NATO’s cyber defence: strategic challenges and institutional adaptation” în *Defence studies*, vol. 15, nr. 4, 2015, 297-318

Burton, Joe „*NATO’S Durability in a post–Cold War world*”, State University of New York Press, Albany, New York, 2018

Buzan, Barry și Wæver Ole „Regions and Powers. The Structure of International Security”, Cambridge University Press, 2003

Calmels, Christelle “NATO enlargement to the east: Bucharest nine as a game-changer within the Alliance”, Past and Present, Engelsberg Programme for Applied History, Grand Strategy and Geopolitics; Centre for Conflict, Security, and Societies (Cardiff University), 2020

Dahl, Ann-Sofie „NORDEFECO and NATO: "Smart Defence" in the North?", Research Paper, NATO Defence College, Rome, Nr. 101, 2014

De Leonardis, Massimo (editor). „*NATO in the Post-Cold War Era*”, Palgrave Macmillan, ISSN 2731-6815, Milan, 2022

Fioretos, Orfeo “Minilateralism and informality in international monetary cooperation” în *Review of International Political Economy*, vol. 26 (6), 2019

Hoffman, Frank G. „Assessing Baltic Sea Regional Maritime Security” în *Foreign Policy Research Institute*, Philadelphia, 2017

Kissinger, Henry „*Ordinea mondială: reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*”, Editura RAO, București, 2021

Kolmaš, Michal și Šárka Kolmašová „A ‘Pivot’ That Never Existed: America’s Asian Strategy Under Obama and Trump” în *Cambridge Review of International Affairs*, vol. 32, 2019

Lippert, T. „*NATO, Climate Change, and International Security: A Risk Governance Approach*”, Chicago, Palgrave MacMillan

Mearsheimer, John “John Mearsheimer on why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis”, *The Economist*, 19 martie 2022, <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/11/john-mearsheimer-on-why-the-west-is-principally-responsible-for-the-ukrainian-crisis> , accesat la data de 09.03.2023

Morgenthau, Hans „*Politics Among Nations. The struggle for Power and Peace*”, 1993, ediție scurtă revizuită de Kenneth W. Thompson

Naim, Moises “Minilateralism” în *Foreign Policy*, 21 iunie 2009, <https://foreignpolicy.com/2009/06/21/minilateralism/> accesat la data de 03.05.2023

Oral evidence: US, NATO and UK Defence Relations, HC 1187, 2 februarie 2021, <https://committees.parliament.uk/oralevidence/1633/html/> , accesat la data de 01.06.2024

Popa, Octavian „Romania and the Concept of Minilateralism. An analysis of the country’s regional cooperation strategy (1990-2022)” în *Analele Universității „Ovidius” din Constanța – Seria Științe Politice*, Vol 11, Constanța, 2022, 129-153

Rynning, Sten „*NATO. From Cold War to Ukraine, a History of the World's Most Powerful Alliance*”, Yale University Press, 2024

Walt, M. Stephen „Alliance Formation and the Balance of World Power” *in International Security*, Vol. 9, Nr. 4, 1985, 3-43

Wendt, Alexander „Constructing International Politics” *in International Security*, vol. 20, nr. 1, 71-81, 1995

Sarotte, M. E. “1989. The Struggle to Create Post-Cold War Europe”, Princeton Studies in International History and Politics, Princeton University Press, 2009